

Förvaltningsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 6 och 17 kap. i strafflagen

Till lagutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av 6 och 17 kap. i strafflagen (RP 219/2024 rd): Ärendet har remitterats till förvaltningsutskottet för utlåtande till lagutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Sami Kiriakos, justitieministeriet
- ledande expert Sami Nevalainen, inrikesministeriet
- statsåklagare Mikko Männikkö, Åklagarmyndigheten
- polisinspektör Tuomas Pöyhönen, Polisstyrelsen
- kriminalkommissarie Piia Vuori-Murto, centralkriminalpolisen
- kriminalinspektör Kimmo Sainio, Helsingfors polisinrättning
- jurist Merike Helander, Barnombudsmannens byrå.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- skyddspolisen
- Helsingfors tingsrätt
- Brottspåföljdsmyndigheten
- Polisinrättningen i Sydvästra Finland
- polisinrättningen i Uleåborg
- Rädda Barnen rf.

Inget yttrande av

- Finlands Polisorganisationers Förbund rf.

Utlåtande FvUU 2/2025 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår tre ändringar i strafflagen. Som nya straffskärpningsgrunder föreslås att brottet begås som ett led i en kriminell grupperings verksamhet samt att ett brott mot liv, hälsa eller frihet begås på ett synnerligen förnedrande sätt. Samtidigt fogas det till lagen en definition av kriminell gruppering. Vidare ska det enligt förslaget vara straffbart som ett separat brott att använda en person som är under 15 år som redskap för att begå ett uppsåtligt brott.

Ändringarna bidrar till genomförandet av regeringsprogrammets mål om att skärpa straffen för brott som begås av gatugång, stärka läran om medelbart gärningsmannaskap som gäller vid brott begångna av barn under straffansvarsåldern samt skärpa straffen för förnedrande handlingar i samband med misshandel.

Förvaltningsutskottet har behandlat gatugångsfenomenet och insatser mot det redan 2021 i sitt betänkande om redogörelsen för den inre säkerheten (FvUB 19/2021 rd). Utskottet ansåg det då vara viktigt att situationen bevakas noggrant och att man effektivt ingriper mot den här framväxande företeelsen. Förvaltningsutskottet har i sina ställningstaganden på senare tid också mer allmänt fäst uppmärksamhet vid att antalet våldsbrott som begås av unga har ökat och ungdomsbrottsligheten har blivit grövre. Utskottet anser det motiverat att man genom den föreslagna lagstiftningen effektivare än för närvarande ingriper i de skadliga samhällsfenomen som har blivit vanligare under de senaste åren och som gäller gatugång, användande av personer under straffansvarsåldern för att begå brott samt förnedrande.

Utskottet anser det vara klart att bekämpningen av ungdoms- och gängbrottslighet förutsätter omfattande, rättidiga och multiprofessionella åtgärder inom olika sektorer. Utskottet konstaterar att statsrådets principbeslut om ett åtgärdsprogram för förebyggande och bekämpning av ungdoms- och gängbrottslighet för åren 2024—2027 (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2024:13) innehåller flera åtgärder för att förebygga ungdoms- och gängbrottslighet, bryta brottsspiralen, utreda brott, förverkliga straffansvaret och skärpa straffen. Genom den aktuella propositionen vidtas straffskärpningsåtgärderna.

Förvaltningsutskottet anser att propositionens mål är ytterst viktiga och tillstyrker lagförslaget. Utskottet anser det också vara viktigt att fortsätta följa de andra nordiska ländernas åtgärder för att bekämpa ungdoms- och gängbrottslighet.

Iakttagelser om lägesbilden

Förvaltningsutskottet har i flera sammanhang hänvisat till utvecklingen av grov våldsbrottslighet i Sverige och ansett det vara nödvändigt att i Finland sätta stopp för en liknande utveckling genom att ingripa i dess framväxt målmedvetet och i tillräckligt god tid.

Av propositionsmotiven framgår att polisen har identifierat cirka 10 sammanslutningar som klassificerats som gatugång. Totalt har cirka 350 personer kopplats ihop med dessa sammanslutningar. Av personerna är cirka 150 enligt polisens bedömning centrala personer eller medlemmar i

Utlåtande FvUU 2/2025 rd

sammanslutningarna och resten är andra personer förknippade med sammanslutningarna, såsom medbrottslingar eller medverkande. Lägesbilden förändras dock hela tiden. De vanligaste brotts typerna relaterade till gatugång är narkotikabrott samt brott mot liv och hälsa. Brottsligheten relaterad till gatugång har likheter med mer traditionell organiserad brottslighet. Gatugängens strukturer är dock lösare än till exempel den organiserade brottslighetens, även om också gatugängen i dag ofta har karaktären av nätverk.

I Sverige och även andra nordiska länder har anstiftan av unga till kriminell verksamhet och rekrytering till kriminella nätverk identifierats som ett betydande fenomen. Enligt erhållen utredning finns det även i Finland indikationer på att till exempel personer som verkar i gatugång använder ungdomar utanför gatugängen som hjälp för att begå brott. Enligt polisens observationer är personer under 15 år, som inte är straffrättsligt ansvariga för sina gärningar, inblandade i gängens kriminella verksamhet antingen direkt, genom medverkan av olika slag eller indirekt via gängmedlemmarnas närmaste krets. Personer under straffansvarsåldern utsätts för en särskild risk för rekrytering och påverkan. Utskottet betonar att den föreslagna regleringen visar att lagstiftaren anser att användande av personer under straffansvarsåldern för att begå brott är synnerligen klandervärt. För brott bestraffas den som använder ett barn under 15 år som redskap för att begå ett brott.

Att använda ett barn under 15 år som redskap vid brott kan vara särskilt skadligt och farligt både med tanke på brottsmöjligheterna och den skada som orsakas barnet. Att locka barn och unga till kriminell verksamhet kan också påskynda övergången från ungdomsbrottslighet till allvarigare former av brottslighet. Då försämras möjligheten att påverka med så kallade mjuka åtgärder och det blir svårare att bryta brottsspiralen. Utskottet anser det vara viktigt att barns och ungas brotts spiral bryts så tidigt som möjligt och att effektivare metoder hittas för ändamålet.

Enligt erhållen utredning kan kriminella sammanslutningar skaffa specialiserade kriminella tjänster från utanför sammanslutningen som en köptjänst (crime as a service) till exempel via meddelandetjänster och sociala medier. Sakkunniga har vid utskottets utfrågningar ansett det möjligt att också terroristiska eller statliga aktörer kan försöka utnyttja personer som är kopplade till ungdoms- och gängbrottslighet i sin egen våldsamma eller brottsliga verksamhet. Utskottet betonar att säkerhetsläget i Finland och Europa har förändrats i grunden.

Förnedrande våld bland unga har blivit vanligare under de senaste åren. Förnedrande våld förknippas dessutom i många fall med fotografering och videoinspelning av situationer. I propositionen hänvisas det till en utredning om rånbrott av centralkriminalpolisen. Enligt utredningen ingick det förnedrande våld i över hälften av de rån där gärningen hade filmats. I samband med rånbrott var motivet för fotograferingen oftast antingen misshandel av offret, en förnedrande situation eller skador som offret fått. De sociala mediernas roll i våldsbrottslighet bland unga och konflikter mellan unga har ökat väsentligt. Utskottet fäster i detta sammanhang uppmärksamhet vid att material som kan ses och kopieras på webben av en bred krets av personer kan orsaka offret till och med större lidande än själva brottet.

Utlåtande FvUU 2/2025 rd

Att begå brott som ett led i en kriminell grupperings verksamhet

Med kriminell gruppering avses enligt det föreslagna 6 kap. 5 § 3 mom. en sammanslutning, inrättad för en viss tid, bestående av minst tre personer, till vars verksamhet väsentligen hör att begå sådana brott som är ägnade att äventyra ordningen och säkerheten på allmänna platser. Att begå brott som ett led i en kriminell grupperings verksamhet föreslås fogas till förteckningen över straffskärpningsgrunder i 6 kap. 5 § 1 mom. i strafflagen.

Brott som begåtts av gatugäng har hittills i rättspraxis bedömts utifrån om skärpningsgrunden som gäller begående av brott som ett led i en organiserad kriminell sammanslutnings verksamhet är tillämplig på brottet. Denna skärpningsgrund har tillämpats på brott som begåtts av grupper som betraktas som gatugäng endast i enstaka tingsrättsdomar. I högre rättsinstanser har villkoren för tillämpning av skärpningsgrunden däremot inte ansetts uppfyllas. Avsikten är att en uttrycklig skärpningsgrund som gäller gatugäng ska främja beaktandet av verksamhetens klandervärdhet vid straffutmätningen samt främja lagstiftningens tydlighet och förutsägbarhet.

Den föreslagna skärpningsgrunden kan i princip tillämpas i samband med bestämmande av straff för vilken brottsbenämning som helst, när brottet har begåtts som ett led i en kriminell grupperings verksamhet. Detta har ansetts fungerande av sakkunniga med tanke på ingripandet i gatugängens verksamhet.

Kriminella grupperingar och organiserade kriminella sammanslutningar bildar enligt propositionen en straffrättslig och begreppsmässig hierarki. En kriminell gruppering är mindre organiserad och lösare till sin struktur än de organiserade kriminella sammanslutningar som avses i strafflagen. Enligt motiveringen tillämpas skärpningsgrunden för kriminella grupperingar om inte alla förutsättningar för skärpningsgrunden för organiserade kriminella sammanslutningar uppfylls.

Att begå ett brott på ett synnerligen förnedrande sätt

Att ett brott mot liv, hälsa eller frihet begås på ett synnerligen förnedrande sätt föreslås också fogas till straffskärpningsgrunderna. Syftet är att skärpa straffen för gärningar som omfattar förnedringsvåld och som ökat särskilt bland unga. Tillämpningsområdet för skärpningsgrunden omfattar i princip alla synnerligen förnedrande gärningssätt vid brott mot liv, hälsa eller frihet

Utskottet hänvisar i fråga om tillämpningssituationerna till propositionsmotiven. Förvaltningsutskottet fäster uppmärksamhet vid att material som skildrar en förnedrande gärning kan börja spridas först senare efter händelsen. När spridningen av en bild som föreställer ett brott sker först klart efter att brottet skett, så att det inte längre är fråga om samma gärningshelhet, anses gärningen inte uppfylla den föreslagna skärpningsgrunden, enligt motiveringen till bestämmelsen. En sådan gärning bedöms på samma sätt som för närvarande i regel separat som ärekränkning eller som spridande av information som kränker privatlivet. Beroende på hur allvarlig situationen som förekommer på bilden är kan spridning av bilden uppfylla de grova gärningsformerna av dessa brott med de nuvarande skärpningsgrunderna.

Utskottet anser det vara väsentligt att sambandet med ett brott som begåtts tidigare beaktas, även om material som skildrar situationen sprids först senare. Redan medvetenheten om att material

Utlåtande FvUU 2/2025 rd

om förnedringen kan göras tillgängligt för andra kan orsaka offret allvarligt lidande som fördröjer eller till och med hindrar offret från att återhämta sig från den traumatiska erfarenheten.

Användande av person under straffansvarsåldern för att begå brott

Till 17 kap. i strafflagen föreslås fogas en ny 1 b § som gäller användande av person under straffansvarsåldern för att begå brott. I det föreslagna rekvisitetet är det fråga om sådant medelbart gärningsmannaskap som föreskrivs i 5 kap. 4 § i strafflagen där personen som används som redskap är ett barn som är yngre än femton år.

Tillämpning av den föreslagna bestämmelsen förutsätter att det brott som det medelbara gärningsmannaskapet gäller eller ett straffbart försök till brott begås. Således fastställs ett gemensamt straff för detta brott och för en gärning som straffas med stöd av den föreslagna bestämmelsen med tillämpning av bestämmelserna i 7 kap. i strafflagen. Straffbestämmelsen skärper således straffen för brott där man använder en person under straffansvarsåldern i jämförelse med annat medelbart gärningsmannaskap.

Utskottet anser de föreslagna bestämmelserna vara motiverade även till denna del. Utskottet påpekar dock att man på motsvarande sätt kan använda också barn i åldern 15—17 år som uppnått den straffrättsliga ansvarsgränsen för att begå brott. Då är det väsentligt att personerna har en underordnad ställning eller på olika sätt har tvingats till brottslig verksamhet. Ju yngre personen är desto mer klandervärd blir verksamheten.

Propositionens konsekvenser

De föreslagna ändringarna ökar polis- och åklagarmyndigheternas samt domstolarnas arbetsmängd. Enligt propositionen ökar det genomsnittliga antalet fångar per år med 33—45, vilket medför kostnader för Brottsförhållningsmyndigheten. Enligt erhållen utredning är de ekonomiska konsekvenserna för Brottsförhållningsmyndighetens del större än vad som uppskattats i propositionen.

Sakkunniga har vid utskottets utfrågningar påpekat att bedömningen av propositionens konsekvenser för barn är ganska knapphändig, trots att de föreslagna ändringarna de facto också skärper straffen för minderåriga. Av propositionen framgår det till exempel inte om den föreslagna regleringen påverkar antalet minderåriga fångar. Utskottet konstaterar att de föreslagna ändringarnas konsekvenser för barn bör följas upp.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Förvaltningsutskottet föreslår

att lagutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande FvUU 2/2025 rd

Helsingfors 14.3.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Mauri Peltokangas saf
medlem Eveliina Heinäluoma sd
medlem Juha Hänninen saml
medlem Anna Kontula vänst
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Mira Nieminen saf
medlem Saku Nikkanen sd
medlem Eemeli Peltonen sd
medlem Hanna Räsänen cent
medlem Joakim Vigelius saf
medlem Paula Werning sd
medlem Ben Zyskowitz saml
ersättare Henrik Vuornos saml.

Sekreterare var

utskottsråd Henri Helo.